

PROGRAMMAPLAN RES MIDDEN-HOLLAND

versie 11 november 2019

Inhoud

1. Inleiding	3
1.1 Van plan van aanpak naar programmaplan	3
1.2 RES: invulling nationale opgave in regio's	3
1.3 Programmaplan	4
2. Context	6
2.1 Regionale kaders	6
2.2 Inbedding op lokaal niveau	7
2.3 Het regionale DNA	7
3. Strategie: uitgangspunten programma	9
3.1 Regionale ambities en doelen	9
3.2 Inhoudelijke strategie	10
3.3 Thematische strategie	12
4. Programma- en actielijnen	13
4.1 Programmalijn communicatie en besluitvorming	13
4.2 Programmalijn warmte	14
4.3 Programmalijn elektriciteit	15
5. Governance	18
5.1 Algemeen	18
5.2 Organisatiestructuur	18
5.3 Onderdelen governance	18
6. Middelen	21
6.1 Financiering	21
6.2 Capaciteit	21
7. Risico's en beheersmaatregelen	23
7.1 Politiek bestuurlijk	23
7.2 Resultaat	23
7.3 Maatschappelijk	24
7.4 Capaciteit	24
7.5 Financiën	24
7.6 Planning	24
Bijlagen	25

1. Inleiding

1.1 Van plan van aanpak naar programmaplan

Dit *Programmaplan Concept-RES Midden-Holland* is een verdere uitwerking van het in de Stuurgroep van 12 september gepresenteerde *Plan van Aanpak RES Midden-Holland*. Het is een beschrijvend, samenvattend document waarin de besluiten van de Stuurgroep zijn vertaald in een uitgewerkt stappenplan inclusief tijdlijn voor de komende periode. Het programmaplan is een koersdocument voor de bestuurlijke en ambtelijk betrokkenen voor de komende maanden waarin wordt gewerkt aan het totstandkomen van de *Concept Regionale Energiestrategie Midden-Holland* (Concept-RES).

Het programmaplan is een dynamisch document. De aanpak voor de RES Midden-Holland kent op veel punten nog onduidelijkheden en daarbij vindt voor een aantal onderdelen nog een nadere uitwerking plaats. Denk aan de onzekerheid over de inhoud van de handleiding RES 2.0 (publicatie eind oktober 2019), de knelpunten rond de RES in relatie tot het provinciaal beleid en de onduidelijkheid over de instemming van de koepels (IPO, VNG eind november) en maatschappelijke organisaties (o.a. woningcorporaties, hoogheemraadschappen) met het Klimaatakkoord.

Daarom zal dit document aangevuld en aangepast worden in de komende tijd. Het programmaplan moet dan ook niet worden gezien als blauwdruk, maar als een levend document dat wordt geactualiseerd inspelend op de omstandigheden van dat moment. Het 'rollende karakter' van dit document past bij adaptief programmeren, de nieuwe manier van werken nodig bij maatschappelijke transitie-opgaven.

Adaptief programmeren in maatschappelijke transitie-opgaven:

Van Plan van Aanpak (contouren) naar programmaplan (hoofdpijnen) naar Regionale Energiestrategie – de Concept-RES (detailuitwerking)

1.2 RES: invulling nationale opgave in regio's

Door de afspraken in het – nog niet ondertekende – Klimaatakkoord (gepubliceerd op 28 juni 2019) zijn decentrale overheden onderdeel van de nationale opgave om aan de internationale klimaatafspraken zoals vastgelegd in het Parijsakkoord te voldoen. In Nederland betekent dit een vermindering van de CO₂-uitstoot van tenminste 49% in 2030 en van 95% in 2050 ten opzichte van het niveau in 1990. De energietransitie wordt niet alleen gedreven door de afspraken die voortvloeien uit het akkoord van Parijs; ook de keuze om te stoppen met de gaswinning in Groningen is een belangrijke drijfveer voor de energietransitie.

In het Klimaatakkoord is benoemd dat van gemeenten, provincies en hoogheemraadschappen wordt verwacht dat zij in regio's invulling geven aan hun deel van de nationale opgave in Regionale Energiestrategieën (RES). De RES moet tenminste inzichtelijk maken welk deel van de nationale opgave voor 2030 in de regio vorm krijgt én dient aannemelijk te maken

dat deze ook voor 2030 gerealiseerd gaat worden. De inspanningen die decentrale overheden daarvoor moeten leveren, zijn daardoor groter en minder vrijblijvend dan voorheen.

De opgave is niet alleen een bestuurlijk-juridische, technische of financiële uitdaging. Het uitvoeren van het energiebeleid is vooral een maatschappelijke opgave. Gemeenten, hoogheemraadschappen en provincie spelen hierin een cruciale rol. Dit vraagt samenwerking tussen de verschillende overheden op regionaal niveau voor een opgave waar tot nu toe met name vanuit eigen rollen en ambities aan werd gewerkt.

Dit betekent in de RES-regio Midden-Holland een samenwerking tussen 5 gemeenten, 3 hoogheemraadschappen en de provincie Zuid-Holland. Daarbij hebben de netbeheerders een bijzondere rol in de samenwerking. Vanuit hun eigen rol hebben de gemeentelijke overheden eigen ambities vastgesteld in lokale beleidsprogramma's en regionaal liggen er convenantafspraken over energiebesparing en verduurzaming. Steeds vaker wordt er op deze thema's samengewerkt. Vanuit het adagium: gezamenlijk optrekken om meerwaarde te creëren, lokaal uitwerken wat lokaal kan.

Kader: Wat is een regionale energiestrategie (RES)?

Een RES is een product waarin de regio beschrijft welke energiedoelstellingen er gehaald kunnen worden en op welke termijn. De RES is hiermee een bod van de regio aan het Rijk, dat ook van de overige Nederlandse regio's een RES verlangt. De RES is een belangrijk instrument om ruimtelijke inpassing met maatschappelijke betrokkenheid te organiseren en een manier om langjarige samenwerking tussen alle regionale partijen te organiseren. De RES geeft antwoord op de vraag hoe de regio de energie-opgave gaat aanpakken en waar in de regio dat tot uiting komt.

Inhoudelijk focust een RES op elektriciteit (incl. laadinfrastructuur voor duurzame mobiliteit) en warmte, waarbij in ieder geval de volgende onderdelen opgenomen dienen te worden:

- De hoeveelheid op te wekken duurzame elektriciteit uit windmolens, zonnepanelen en andere bronnen, rekening houdend met de gevolgen voor de infrastructuur van netbeheerders, maatschappelijke draagvlak en ruimtelijke kwaliteit.
- Kaart met daarop globale zoekgebieden voor windmolens, zonnepanelen en onderstations.
- Een beeld van de vraag naar warmte, inclusief de opties om hierin te voorzien middels warmtenetten en aardwarmte, rekening houdend met de gevolgen voor bestaande en geplande infrastructuur
- Een procesbeschrijving hoe stakeholders (van raadsleden tot bedrijven) worden betrokken bij de totstandkoming van de concept RES.

1.3 Programmaplan

Dit programmaplan beschrijft de regionale aanpak om invulling te geven aan de opdracht om te komen tot de Concept-RES van de regio Midden-Holland. Dit programmaplan omvat de ambities, doelen, inspanningen, organisatie en planning.

Het programmaplan is opgesteld in opdracht van de regio Midden-Holland en wordt voor

besluitvorming aan de colleges en dagelijkse besturen voorgelegd. Met het vaststellen van het programmaplan en de bijbehorende acties accorderen zij de beoogde aanpak om te komen tot de Concept-RES en besluiten zij tot bijdragen in capaciteit en middelen zoals omschreven in deze aanpak.

Dit programmaplan is tot stand gekomen voordat de ondertekening van het nationaal Klimaatakkoord een feit is. De regio gaat uit van de in het Klimaatakkoord voorgeschreven planning:

- Op 1 juni 2020 dient het Concept-RES met een concept ontwerp voor duurzame elektriciteit opgeleverd te worden en geaccordeerd te zijn door de betrokken gemeenten, hoogheemraadschappen en provincie.
- Op 1 maart 2021 dient de definitieve RES 1.0 door de betrokken overheden vastgesteld te zijn.

Het tijdspad is erg kort, de vraagstukken zijn complex, het aantal betrokkenen is groot en divers met mogelijke spanningen tussen lokale en regionale belangen. Om zoveel mogelijk tijd te hebben om een Concept-RES voor te bereiden is een daadkrachtige uitvoering van het programma – en daarmee het verwezenlijken van de regionale ambities – van groot belang.

Kader: Welke onderdelen dient een Concept-RES te bevatten?

Op 1 juni 2020 dient de regio een conceptversie van de RES opleveren, met daarin drie uitgewerkte onderdelen:

Warmte

1. Een Regionale Structuur Warmte (RSW), met daarin:
  - Een gevalideerd overzicht van alle beschikbare (grootschalige) duurzame warmtebronnen binnen de regio.
  - Een gevalideerd overzicht van de totale warmtevraag binnen de regio.
  - Een overzicht van de bestaande en geprojecteerde infrastructuur voor warmte, inclusief een inschatting van de daadwerkelijke bruikbaarheid van deze bronnen binnen de regio in tijd en geld.
  - Een beschrijving van welke relevante stakeholders (voor warmte transport, productie en afname) zijn betrokken in het proces.
  - Een procesvoorstel over hoe de regio beschikbare bronnen, warmtevraag en infrastructuur logisch efficiënt en betaalbaar denkt te gaan koppelen en hoe de stakeholders in het vervolg worden betrokken.

Elektriciteit

2. Een regionale invulling van het op te stellen vermogen in MW (en verwachte MWh) voor hernieuwbare energie op land, de betekenis hiervan voor de energie-infrastructuur, met inachtneming van ruimtelijke kwaliteit en maatschappelijk draagvlak, afgewogen tegen andere (ruimtelijke) belangen.
3. Een heldere, herleidbare onderbouwing van het aanbod en keuzes voor potentiële zoekgebieden die benut kunnen worden, incl. beschrijving van het doorlopen proces.

De Concept-RES, ingebracht door de voorzitter van de stuurgroep, dient ten minste door GS, gemeente- en hoogheemraadschap-besturen geaccordeerd te zijn en ter kennisgeving te zijn voorgelegd aan raden, staten en av's van de hoogheemraadschappen. De regiogemeenten hebben besloten de Concept-RES ook voor te leggen aan de raden.

2. Context

Dit programmaplan past binnen de kaders die afgelopen jaren op nationaal en internationaal niveau zijn opgesteld en bouwt voor op de lokale en regionale inspanningen die de afgelopen jaren in gang zijn gezet. De (inter)nationale kaders zijn bijgevoegd in bijlage 1, in dit hoofdstuk worden regionale kaders en het regionale karakter beschreven. Ook wordt een overzicht gegeven van de beleidsinbedding van de energietransitie-opgave op lokaal niveau.

2.1 Regionale kaders

In beginsel gaat elke gemeente zijn uiterste best doen om in de eigen energiebehoefte te voorzien. Maar ook in regionaal verband zijn de afgelopen periode tal van stappen gezet om – in lijn met de acties op nationaal niveau – de verduurzamingsopgave in gang te zetten en het tempo te versnellen.

Pilot RES Midden Holland (2016-2017)

De regio Midden-Holland is een van de vijf regio's die in de periode juni 2016 tot oktober 2017 hebben meegedaan aan de Deal Pilot Regionale Energiestrategieën, een programma van de koepels VNG, IPO en UvW en drie ministeries (EZ, IenM, BZK). Doel van de pilot was het format voor de totstandkoming van een RES te toetsen aan de regionale praktijk en de ruimtelijke implicaties van de energietransitie te verkennen.

Zes gemeenten, drie hoogheemraadschappen en de provincie Zuid-Holland committeerden zich in dit kader in juni 2016 aan een regionaal strategievormingsproces, vastgelegd in een Afsprakenkader. Resultaat van dit proces is de Verkenning Energietransitie Midden-Holland (juni 2017). Hierna besloten de deelnemende partijen de samenwerking voort te zetten op basis van het Convenant 2025 Energietransitie Midden-Holland. Het regionale convenant is in 2018 ondertekend door de deelnemende partijen, behalve provincie Zuid-Holland.

- ➔ Energie- en klimaatneutrale regio in 2050
- ➔ Bijna fossiele energie-vrije regio in 2050

Convenant Regionale Energietransitie Midden-Holland 2018-2025 (2018)

Op 5 april is het regionale energieconvenant ondertekend door regionale stakeholders, onder meer de gemeenten en hoogheemraadschappen. Met dit convenant spreken zij af hun schouders te zetten onder energietransitie in de regio Midden-Holland en met elkaar te werken aan een energie- en klimaatneutrale regio bijna vrij van fossiele brandstoffen, om zo bij te dragen aan de nationale en internationale klimaat- en energiedoelstellingen.

- ➔ Daarmee de collectieve regionale doelstelling van 3,9 PJ energiebesparing en 4,9 PJ duurzame energieopwekking in Midden-Holland te realiseren voor 2025.
- ➔ In de uitwerking en uitvoering van het energiebeleid regionale afstemming en samenwerking na te streven zoals vastgelegd in de Regionale Samenwerkingsagenda.

- ➔ Collectieve doelen te vertalen naar individuele doelstellingen per partij en daarover eind 2018 een Regionaal Energieakkoord te sluiten.
- ➔ De regio is in 2050 energie- en klimaatneutraal en bijna vrij van fossiele brandstoffen

2.2 Inbedding op lokaal niveau

De gemeenten doen hun uiterste best om op termijn in hun eigen energiebehoefte te voorzien. Diverse stappen zijn al gezet om op gemeentelijk niveau vaart te maken met de verduurzamingsopgave. Zo hebben alle betrokken overheden duurzaamheidsbeleid opgesteld. Dit wordt meegenomen in het proces naar de Concept-RES en de RES1.0.

In de bijlage 2 is een overzicht van de ambities en doelen van alle betrokken overheden opgenomen.

2.3 Het regionale DNA

De regio kent de volgende karakteristieken en randvoorwaarden die relevant zijn voor de totstandkoming van de Concept-RES:

Bestuurlijk

- Regio kent geen lange traditie op het gebied van regionale samenwerking, de mate van samenwerking verschilt per dossier en volgt geen vastomlijnd kader.
- De regio respecteert de autonomie van elke gemeente en hanteert een werkwijze waarbij gemeenten samen kunnen inspelen op zowel individuele als collectieve kansen.
- Hoewel vaststelling van de Concept-RES door de raden geen vereiste is, is in de regio Midden-Holland besloten deze expliciet wel aan de raden voor te leggen.

Communicatief

- De energietransitie is een sociaal-maatschappelijke opgave waarin communiceren naar en in gesprek gaan met onze inwoners een speerpunt is.

Landschappelijk

- De regio is relatief dunbevolkt en beslaat een belangrijk deel van het Groene Hart.
- De regio heeft een overwegend landelijk karakter, met gemeente Gouda als stedelijk middelpunt.

Energetisch

- De gemeente Gouda bestaat vooral uit bebouwde omgeving en heeft weinig buitengebied waardoor er minimale mogelijkheden zijn voor grootschalige opwek van elektriciteit, (kleinschalige) opwek middels zonnepanelen op daken behoort wel tot de mogelijkheden.
- In de gemeente Krimpenerwaard is een groot waterwingebied waarvoor beperkingen gelden, deze beperkingen zijn van invloed op werkzaamheden in de bodem.
- Een gesprek over een eerlijke verdeling van de lasten en de lusten van de energietransitie is mogelijk in de regio, evenals in dat licht een mogelijke uitruil met andere regionale dossiers.

- In de regio is geen omvangrijke warmtebron (restwarmte industrie, UDG) aanwezig, wel bieden de rivieren Lek en IJssel de mogelijkheid om thermische energie uit oppervlaktewater te halen.
- De regio herbergt tal van energiecoöperaties die het initiatief nemen om buurten en gemeenten te verduurzamen.

3. Strategie: uitgangspunten programma

Dit hoofdstuk beschrijft de strategie, de uitgangspunten van het RES programma. Zowel thematisch als inhoudelijk. De doelen en ambities op de RES-thema's worden beschreven, als afgeleide van het regionale convenant. Ook wordt de inhoudelijke strategie geformuleerd.

3.1 Regionale ambities en doelen

De collectieve ambities en doelen staan beschreven in het regionale Convenant 2025 Energietransitie Midden-Holland. Het heeft als kernambitie 'een energieneutrale, klimaatneutrale en bijna fossiele energie vrije regio in 2050'. Het regionale convenant is ondertekend in 2018 en heeft doelen gesteld voor de jaren 2025, 2040 en 2050.

Het landelijke Klimaatakkoord volgde later en is gepresenteerd op 28 juni 2019. Het stelt landelijke doelen voor aardgasvrij, duurzame warmte en duurzame elektriciteit voor het jaar 2030. De landelijke doelen kunnen worden vertaald naar regionale doelen.

3.1.1 Regionale doelen en ambities, gebaseerd op het energieconvenant 2025

Het Convenant 2025 Energietransitie Midden-Holland beschrijft de hieronder beschreven doelen en ambities op de RES thema's warmte en elektriciteit:

Warmte

Regionale ambities:

- Aardgasvrije regio in 2050 (gebouwde omgeving)
- Stimuleren energiebesparing in gebouwde omgeving
- Stimuleren gereedmaken en toepassen van duurzame warmtebronnen

Regionale doelen:

- Realiseren 3,9 PJ energiebesparing in Midden-Holland voor 2025
- Realiseren 7,3 PJ energiebesparing in Midden-Holland 2040
- Alle woningen in de regio energieneutraal en aardgasvrij in 2050

Elektriciteit

Regionale ambities:

- Ruimte maken voor de opwek van de benodigde duurzame energie
- Optimaliseren en flexibiliseren energie-infrastructuren en regelen opslag

Regionale doelen:

- Realiseren 4,9 PJ duurzame energieopwekking in Midden-Holland voor 2025
- Realiseren 15,2 PJ duurzame energieopwekking in Midden-Holland voor 2040

De ambities en de doelen voor de RES-regio Midden-Holland volgen uit het regionale energieconvenant minus de bijdrage van Alphen aan den Rijn. De genoemde cijfers in het energieconvenant 2025 zijn namelijk inclusief de gemeente Alphen aan den Rijn, een gemeente die medeondertekenaar van het regionale convenant is, maar geen onderdeel uitmaakt van RES-regio Midden-Holland.

De regionale doelen kunnen op verschillende wijze worden doorberekend voor de RES-regio Midden-Holland, bijvoorbeeld op basis van inwonertal, totaaloppervlak, landoppervlak of op basis van energieverbruik. Deze berekeningen komen uit op neerwaartse correctie van de doelen in het regionale convenant:

- Inwonertal: neerwaartse correctie van 32%
- Totaal oppervlak: neerwaartse correctie van 27%
- Land oppervlak: neerwaartse correctie van 28%
- Energieverbruik: neerwaartse correctie van 22%

3.1.2 Regionale doelen en ambities, gebaseerd op het Klimaatakkoord

Het Klimaatakkoord stelt landelijke doelen voor het jaar 2030, waaronder:

- Het aardgasvrij zullen zijn van 1,5 miljoen woningequivalenten voor 2030
- Een potentieel van ca. 40 PJ voor collectieve warmtenetten, waarvan ca. 70% CO₂ vrije warmte is, voor 2030
- 70 PJ aan groen gas beschikbaar die voor een deel kan worden ingezet in de gebouwde omgeving voor 2030
- 35 TWh duurzame elektriciteitsopwekking op land voor 2030

Een mogelijke vertaling van de landelijke doelen in het Klimaatakkoord naar regionale doelen voor de regio Midden-Holland, berekend op basis van inwonertal en oppervlakte, kan zijn:

Warmte

Regionale doelen:

- Circa 20.000 huishoudens in Midden-Holland voor 2030 aardgasvrij (gebouwde omgeving)
- Realiseren van 1 – 1,4 PJ duurzame warmte in Midden-Holland voor 2030 (duurzame collectieve warmte en groen gas)

Elektriciteit

Regionale doelen:

- Realiseren 1,22 – 1,75 PJ duurzame elektriciteitsopwekking in Midden-Holland voor 2030

3.2 Inhoudelijke strategie

Zo werkt de regio aan haar energie- en klimaatambities:

3.2.1 Regionale aanpak, lokaal maatwerk waar meerwaarde

De regio kiest ervoor om een gezamenlijk bod te ontwikkelen met oog voor de onderlinge samenhang. We kiezen voor een gezamenlijke aanpak waarbij we oog hebben voor elkaars belangen en belemmeringen en op zoek zijn naar meerwaarde. De samenwerking is praktisch en flexibel, waarbij plannen lokaal worden uitgewerkt waar en wanneer dat kan. Als eerste stap zal iedere gemeente met maximale inspanning en naar vermogen zijn uiterste best

moeten doen om in de eigen energiebehoefte te voorzien, om vervolgens regionaal de afstemming te zoeken.

Gemeenten moeten al veel uitzoeken en afstemmen voor de Transitievisie Warmte. Deze input wordt gebruikt als basis voor de RES. Daar waar nog onderzoek mist, pakt de betreffende gemeente dat op. In de werkgroep warmte worden de uitkomsten besproken en wordt bekeken hoe optimaal gebruik gemaakt kan worden van beschikbare bronnen. Er worden afspraken gemaakt over grootschalige opwek met wind en zon, waarbij ruimtelijke inpassing en afweging primair lokaal plaatsvindt, waarna vervolgens regionale afstemming wordt gezocht. Ook besluitvorming en communicatie worden lokaal georganiseerd maar regionaal afgestemd in een werkgroep. Dit is lijn met de afspraken uit het energieconvenant waarin staat beschreven dat collectieve afspraken nadrukkelijk niet bedoeld zijn om vanuit de regio sturend op te redenen in de uitvoering.

3.2.2 Regio bouwt voort op reeds gezette verduurzamingsstappen

De lokale en regionale ambities, doelen en initiatieven laten zien dat de regio niet vanaf 'nul' begint. Met dit programmaplan wordt voortgebouwd op de veelbelovende stappen die de stakeholders reeds hebben gemaakt. De verduurzaming is in gang gezet, maar het verduurzamingstempo kan en moet omhoog wanneer de regio de ambities uit het regionale energieconvenant wil waarmaken. Dat kunnen de decentrale overheden niet alleen en daarom wordt continue samenwerking gezocht. Met woningcorporaties en hoogheemraadschappen, maar ook met energiecoöperaties en lokale bedrijvigheid. Gedeelde opgaven vragen namelijk om gezamenlijke inspanningen.

3.2.3 Benutten RES-proces voor vertaling collectieve doelen naar individuele doelen

In het regionale energieconvenant staat beschreven dat de collectieve afspraken nadrukkelijk niet bedoeld zijn om vanuit de regio sturend op te redenen in de uitvoering. De afspraken bieden de individuele partners vrijheid voor eigen beslissingsbevoegdheid over invulling van de transitieopgave. Dit is lijn met de in paragraaf 3.2.1 beschreven benadering.

Getracht is om eind 2018 een regionaal energieakkoord te sluiten. Een akkoord waarin de collectieve doelen een vertaling zouden krijgen naar individuele doelstellingen en meer bindende afspraken. Dit energieakkoord is tot op heden niet tot stand gekomen. Deze procesafspraken krijgen voor wat betreft de onderdelen warmte en elektriciteit nu invulling middels de Concept-RES.

3.2.4 Kwaliteit en zorgvuldigheid voorop

Als regio houden wij de planning van het NP RES in ogenschouw. Vanwege de complexiteit van de opgave en het grote aantal betrokkenen is zorgvuldigheid echter vereist. Ook kwaliteit mag niet ten koste gaan van de planning. Het is een lerend proces, waarin stap voor stap naar verduurzaming wordt toegewerkt. Hoewel de wetgever vaststelling van de Concept-RES door de raad niet nodig vindt, is in regio Midden-Holland besloten deze expliciet wel aan de raad voor te leggen, zodat de raad de gelegenheid heeft te toetsen of de Concept-RES past binnen de genomen besluiten. Tevens stelt het vaststellen van de Concept-RES de raden in

de gelegenheid om verder richting te geven aan de RES 1.0, die in het eerste kwartaal van 2021 moet worden vastgesteld.

3.2.5 Groot en complex veld van stakeholders

De realisatie van de Concept-RES kent veel belanghebbenden. Het aantal stakeholders is groot en deze zijn zeer divers van aard. De gemeenten zijn zich hiervan bewust en houden hiermee rekening bij de inrichting van de governance en het ontwikkelen van de communicatie- en participatie-aanpak.

3.2.6 Bewust van integrale karakter

De regio is zich ervan bewust dat Concept-RES niet op zichzelf staat. Ontwikkelingen op het gebied van warmte en elektriciteit in Midden-Holland hebben niet alleen impact op het energiesysteem in de regio, maar raakt ook de omliggende regio's. Daarnaast kan de RES niet los worden gezien van andere grote, vaak regio-overstijgende, projecten en programma's. De RES staat in verbinding met andere beleidsontwikkelingen (o.a. Klimaatakkoord, omgevingswet, warmtewet en PAS), maar ook met opgaven in andere domeinen. Zoals bijvoorbeeld mobiliteit (verduurzaming vervoer), economie (kansen voor lokale MKB), zorg (levensloopbestendig wonen), water (klimaatadaptatie) en het sociaal domein (woonlastenneutraliteit, energie-armoede). Deze koppelingen vragen om een integrale benadering, op zowel nationaal, regionaal als lokaal niveau.

3.3 Thematische strategie

Naast de inhoudelijke strategie voorziet de regio de volgende strategie op de RES thema's warmte en elektriciteit.

3.3.1 Regionale strategie warmte

De regio Midden-Holland zet zich de komende periode in om:

- een Regionale Structuur Warmte op te stellen, met daarin:
  - o Beschrijving koppeling potentieel aanbod en vraag
  - o Beschrijving warmte toewijzing

3.3.2 Regionale strategie elektriciteit

De regio Midden-Holland zet zich de komende periode in om:

- als regio een deel de landelijke opgave voor duurzame opwek te realiseren, waarvan:
  - o een aandeel grootschalige opwek op land
  - o een aandeel kleinschalige opwek op gebouwen
- projectlocaties en zoekgebieden voor energie op land te selecteren
- een plan energie-infrastructuur en -opslag in 2030 op te stellen

4. Programma- en actielijnen

Om invulling te geven aan de warmte- en elektriciteit-opgaves kiest de regio voor een aanpak via drie programmalijnen:

1. Programmalijn communicatie en besluitvorming
2. Programmalijn warmte
3. Programmalijn elektriciteit

Voor al deze programmalijnen geldt: afstemming vindt plaats op regionaal niveau, concrete invulling vindt plaats op lokaal niveau. De regio maakt hierbij zoveel mogelijk gebruik van bestaande producten die al in de regio voorhanden zijn en van de door NP-RES beschikbaar gestelde kaarten en informatie. De planning is ambitieus, maar is nodig om te voldoen aan de landelijke planning.

4.1 Programmalijn communicatie en besluitvorming

4.1.1 Doel

Via deze programmalijn wordt gewerkt aan communicatie en besluitvorming. Dat wil zeggen het informeren en het betrekken van in de regio gevestigde bedrijven, bewoners en organisaties – ook wel ‘stakeholders uit de samenleving’ genoemd. Ook heeft deze programmalijn tot doel om de volksvertegenwoordigers te informeren en het besluitvormingsproces te stroomlijnen.

Communicatie over de Concept-RES is van groot belang. Voor het draagvlak binnen de eigen organisaties als ook bij burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties. Vooralsnog is afgesproken dat communicatie lokaal plaatsvindt onder regie van de bestuurlijk verantwoordelijke. De gemeenteraden hebben daarbij een kaderstellende rol.

Deze programmalijn valt op te delen in twee componenten:

1. *Uitwerken stroomlijnen besluitvormingsproces en bedienen volksvertegenwoordigers*
2. *Uitwerken informeren en participeren van stakeholders uit de samenleving*

4.1.2 Actielijnen

Dit leidt voor Midden-Holland tot de volgende actielijnen:

C1: Uitwerken voorstel besluitvorming en bedienen volksvertegenwoordigers

Het uitwerken van een voorstel dat een beschrijving geeft over hoe de bestuurlijke besluitvorming in colleges van B&W, GS en DB's van hoogheemraadschappen wordt ingebed, voor de periode t/m 1 juni 2020 (het opleveren van Concept-RES). Deze notitie geeft inzicht in belangrijke besluitvormingsmoment, en wat op welke datum opgeleverd dient te worden. In dit voorstel wordt tevens uitgewerkt hoe de volksvertegenwoordigers van de benodigde

informatie worden voorzien om daarmee hun kaderstellende en controlerende taak goed en zorgvuldig te kunnen vervullen.

C2: Uitwerken voorstel informeren en participeren stakeholders samenleving

Het opstellen van een aanpak die beschrijft hoe de stakeholders uit de samenleving geïnformeerd en worden betrokken bij de activiteiten en keuzes omtrent de totstandkoming van de Ontwerp-RES. De uitwerking geeft antwoord op vragen hoe, in welke mate, door wie en via welke communicatiekanalen burgers, bedrijven en organisaties geïnformeerd worden en hoe, in welke mate, op welke onderdelen en op welke wijze zij worden betrokken bij dit proces.

4.1.3 Resultaat

De producten leveren de volgende resultaten op:

- Duidelijkheid over besluitvormingstrajecten
- Volksvertegenwoordigers voldoende op de hoogte om te kunnen besluiten
- Vergroot draagvlak relevante stakeholders uit de samenleving
- Geïnformeerde stakeholders uit de samenleving

4.1.4 Planning

Voor de programmalijn communicatie en besluitvorming wordt de volgende planning voorzien:

- Medio december 2019: Concept deelproducten gereed
- Medio januari 2020: Deelproducten gereed

Deze planning is ambitieus, maar is nodig om te voldoen aan de landelijke planning.

4.1.5 Werkgroep communicatie en besluitvorming

Deze programmalijn wordt uitgevoerd door de werkgroep communicatie en besluitvorming. Deze werkgroep kent de volgende samenstelling: Programmamanager RES en afgevaardigden van gemeenten (communicatie, strategie en besluitvorming), provincie en hoogheemraadschappen en diverse maatschappelijke organisaties.

4.2 Programmalijn warmte

4.2.1 Doel

Het doel van het deel van de RES dat over warmte gaat, is het opstellen van een regionale structuur warmte (RSW). De RSW brengt de vraag naar, het aanbod aan en de infrastructuur van warmte in kaart. Oftewel: waar liggen de dichtbevolkte gebieden, waar is restwarmte, hoe verbinden we deze beide of is er misschien al een warmtenet aanwezig? Het is de bedoeling dat in de RES het gesprek op gang komt over het gebruik van warmte. Het zal dan vooral gaan over de grotere warmtebronnen, die relevant zijn voor meerdere gemeenten.

De programmalijn warmte valt op te delen in twee componenten:

1. *Uitwerking opgave warmte*

- Beschrijving van de warmte opgave in de regio Midden-Holland.
2. *Uitwerking Samenwerkingsagenda warmte*
Beschrijving hoe de regio Midden-Holland gaat samenwerken op het warmte dossier.

4.2.2 Actielijnen

Dit leidt voor Midden-Holland tot de volgende actielijnen:

W1: Opstellen notitie opgave warmte

Het opstellen van een notitie die een beschrijving geeft van de (kwantitatieve) opgave warmte. Met daarin:

- Een overzicht van alle beschikbare (grootschalige) warmtebronnen en warmtevraag binnen de regio.
- Een inschatting van de bruikbaarheid van de bronnen binnen de regio in tijd en geld, inclusie effect op ruimtelijke kwaliteit.
- Een overzicht van de bestaande en geprojecteerde infrastructuur voor warmte.

W2: Ontwikkelen samenwerkingsagenda warmte

Het ontwikkelen van een procesvoorstel over hoe de regio beschikbare bronnen, warmtevraag en infrastructuur logisch, efficiënt en betaalbaar wil koppelen en hoe stakeholders daarin worden betrokken.

4.2.3 Resultaat

Twee actielijnen vormen tezamen een breed gedragen Regionale Structuur Warmte.

4.2.4 Planning

Voor de programmalijn warmte wordt de volgende planning voorzien:

- Eind januari 2020: Concept producten gereed
- Medio februari 2020: Producten gereed

Deze planning is ambitieus, maar is nodig om te voldoen aan de landelijke planning.

4.2.5 Werkgroep warmte

Deze programmalijn wordt uitgevoerd door de werkgroep warmte. Deze werkgroep kent de volgende samenstelling: Programmamanager RES en afgevaardigden van gemeenten, provincie, hoogheemraadschappen, bedrijfsleven en diverse maatschappelijke organisaties.

4.3 Programmalijn elektriciteit

4.3.1 Doel

Het doel van het deel van de RES dat over elektriciteit gaat, is het opstellen van een regionale elektriciteitsinfrastructuur. Iedere regio dient een strategie op te leveren voor de uitrol van duurzame energie. Daarbij gaat het om een regionale invulling van het op te stellen

vermogen in megawatt voor hernieuwbare energie op land – te weten wind- en zonne-energie – en de betekenis hiervan voor de elektriciteitsinfrastructuur. Hierbij wordt rekening gehouden met ruimtelijke kwaliteit, regio specifieke kansen, maatschappelijk draagvlak en de afweging met andere (ruimtelijke) belangen.

Een uitgangspunt hierbij is dat alle gemeente (eerst) maximaal in de eigen energiebehoefte proberen te voorzien en hiervoor hun uiterste best doen. Daarnaast dient de input van de vijf gemeenten hetzelfde detail- en kwaliteitsniveau te hebben.

Deze programmalijn valt op te delen in vier componenten:

1. *Uitwerking opgave duurzame elektriciteit*
2. *Uitwerking potentie duurzame elektriciteit*
3. *Impactanalyse door de netbeheerders*
4. *Uitwerking scenario's regionale opgave*
5. *Ontwikkelen concept ontwerp duurzame elektriciteit*

4.3.2 Actielijnen

Dit leidt voor Midden-Holland tot de volgende actielijnen:

E1: Uitwerken regionale opgave duurzame elektriciteit

Het beschrijven van 'de regionale opgave' voor duurzame elektriciteit – wind op land en zonne-energie – en het deel dat al gerealiseerd en/of gepland is beschrijft.

E2: Uitwerken potentie duurzame elektriciteit

Het beschrijven van de bandbreedte en bouwstenen voor duurzame elektriciteit. Hiervoor worden een aantal verkenningen uitgevoerd – onder meer verkenningen energie-infrastructuur, beperkingen/kansen lokaal en regionaal beleid en ruimtelijke inpassing (zoekgebieden) – naar de potentie voor de regionale energieopgave, die ook een eerste indicatie geven waar duurzame opwek van elektriciteit kansrijk kan zijn vanuit de verschillende perspectieven. Nadruk bij deze actielijn ligt op grootschalig, maar ook kansen kleinschalige opwek worden verkend.

E3: Uitwerken scenario's regionale opgave

Het ontwikkelen en beschrijven van scenario's met haalbaarheid en kansrijkheid, dilemma's en risico's. Inbegrepen is een beschrijving van de potentiële zoekgebieden – inclusief effecten op ruimtelijke kwaliteit – op basis van regionale participatie en gesprekken (inclusief infrastructuur).

E4: Ontwikkelen concept ontwerp duurzame elektriciteit

Opstellen (concept) ontwerp voor duurzame elektriciteit ten behoeve van de Concept-RES. In dit ontwerp wordt beschreven hoe Midden-Holland invulling geeft aan het opwekken en benutten van duurzame elektriciteit in de regio in 2030.

4.3.3 Resultaat

De uitwerkingen vormen tezamen de basis voor het Concept-RES 'ontwerp' voor duurzame elektriciteit van de regio Midden-Holland.

4.3.4 Planning

Voor de programmalijn elektriciteit wordt de volgende planning voorzien:

- Eind januari 2020: Concept producten gereed
- Medio februari 2020: Producten gereed

Deze planning is ambitieus, maar is nodig om te voldoen aan de landelijke planning.

4.3.5 Werkgroep elektriciteit

Deze programmalijn wordt uitgevoerd door de werkgroep elektriciteit. Deze werkgroep kent de volgende samenstelling: Programmamanager RES en afgevaardigden van gemeenten (energie en ruimte), netbeheerders, provincie, hoogheemraadschap, bedrijfsleven en diverse maatschappelijke organisaties.

5. Governance

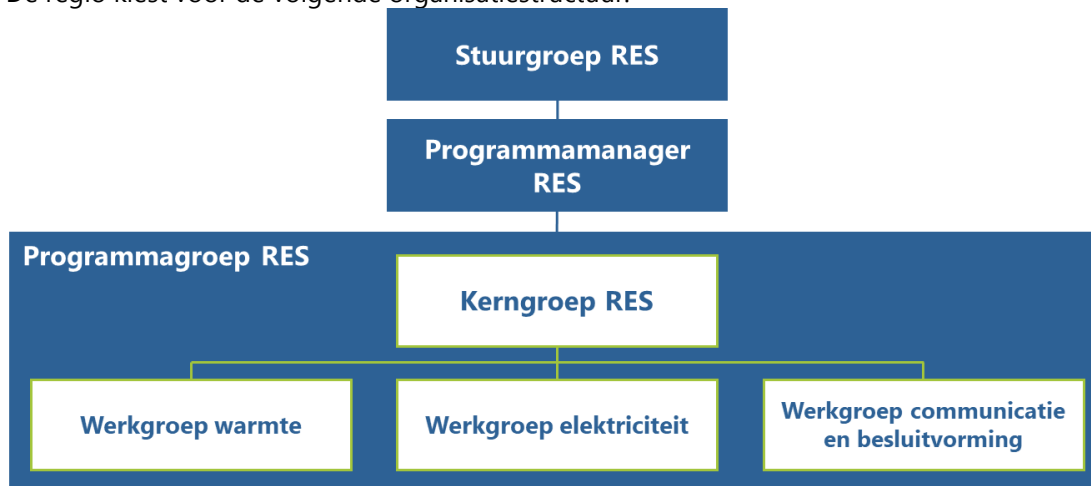
5.1 Algemeen

In de governance van het programma staan de programmaorganisatie en de besluitvorming in en rond het programma centraal. Aan de basis van een bij het programma passende governance liggen een aantal spelregels. Deze spelregels dienen door alle (bestuurlijk en ambtelijk) belanghebbenden te worden gedeeld en waargemaakt. Het creëert een samenwerkingsklimaat waarin een compacte en slagvaardige programmaorganisatie zijn werk kan doen. Als basisafspraken gelden:

- Adaptief programmeren: de toekomst is onzeker (onder meer toekomst-, kennis-, bestuurlijke, en financiële onzekerheden)
- Gelijk informatieniveau, transparantie
- Vertrouwen in elkaar
- Inzicht in en respect voor elkaars belangen
- Geen blokkades op voorhand
- Procesafspraken over escalatie
- Financieel haalbare voorstellen

5.2 Organisatiestructuur

De regio kiest voor de volgende organisatiestructuur:

5.3 Onderdelen governance

5.3.1 Stuurgroep RES

Doel	Bestuurlijk commitment voor het RES proces.
Activiteiten	- Goedkeuren plan van aanpak - Bespreken en goedkeuren inhoudelijke concept producten elektriciteit en warmte

	- Bespreken en goedkeuren communicatie/participatie - Goedkeuren Concept-RES (en RES 1.0) - Concept-RES en RES 1.0 ter vaststelling aanbieden aan overheden
<i>Samenstelling</i>	Portefeuillehouders duurzaamheid/energietransitie 5 gemeenten, provincie, 3 hoogheemraadschappen, netbeheerders, maatschappelijke organisaties. De samenstelling van de Stuurgroep is conform de afspraak dat partijen in de stuurgroep ook menskracht of middelen leveren in de programmaorganisatie.
<i>Frequentie/inzet</i>	1x per maand (fysiek) overleg
<i>Resultaat</i>	Een Concept-RES en een RES 1.0 die ter vaststelling aangeboden wordt aan de gemeenteraden, de provinciale staten en de besturen van de hoogheemraadschappen.

5.3.2 Programmamanager RES

<i>Doel</i>	Trekker totstandkomingsproces Concept-RES.
<i>Activiteiten</i>	De Programmanager RES is spin in het web en kiest een aanpak passend bij de nieuwe manier van werken die nodig is bij maatschappelijk transitieopgaven. De programmamanager adviseert de voorzitter en de stuurgroep over de politiek bestuurlijke aspecten en is verantwoordelijk voor de programmaorganisatie. De taken van de Programmamanager RES zijn onder meer: - Ontwerpt het programma/proces - Is secretaris van de Stuurgroep RES, werkt nauw samen met de voorzitter van de stuurgroep, eerst aanspreekbaar voor de stuurgroepleden - Adviseert over de bestuurlijke regionale samenwerking m.b.t. de RES Midden Holland - Is voorzitter/trekker/aanjager van de Programmagroep RES - Is opdrachtgever voor en begeleidt trekkers van werkgroepen - Stuur het programma bij tijdens de uitvoering (doelgerichtheid, haalbaarheid, efficiëntie, flexibiliteit, tempo). - Is binnen de financiële kaders opdrachtgever voor externe inhuur van technische adviseurs - Is verantwoordelijk voor de teambuilding van de programmagroep RES - Onderhoudt contact met het Nationaal Programma RES en het ambtelijke overleg RES trekkers in Zuid Holland - Bewaakt het regionale budget - Bewaakt de risico's - Is (eind)verantwoordelijk voor het opleveren van de Concept-RES Midden Holland aan de Stuurgroep RES
<i>Samenstelling</i>	Programmamanager – onafhankelijk, indien mogelijk – die wordt ondersteund door een programma-assistent.
<i>Frequentie/inzet</i>	Gemiddeld 3 dagen per week

5.3.3 Programmagroep RES

<i>Doel</i>	Bredere afstemming deelproducten (Concept-)RES
<i>Activiteiten</i>	Kloppende hart van het RES programmaplan, waar de belangrijkste activiteiten worden vormgegeven en uitgevoerd.
<i>Samenstelling</i>	De Programmagroep RES bestaat uit de kerngroep en drie werkgroepen.
<i>Frequentie/inzet</i>	Nog te bepalen

5.3.4 Kerngroep RES

<i>Doel</i>	Bewaken voortgang, integraliteit en kwaliteit van deelproducten en eindproduct.
<i>Activiteiten</i>	Taken van de Kerngroep RES zijn onder meer: - Bewaken voortgang werkgroepen - Bewaken voortgang en kwaliteit inhoudelijke deelproducten van de werkgroepen - Bewaken financiën en planning - Volgen relevante lokale, regionale en landelijke ontwikkelingen, - Voorbereiden Programmagroep RES en Stuurgroep RES - Afstemming met andere trajecten
<i>Samenstelling</i>	Programmamanager RES (voorzitter), programma-assistent en de trekkers van de werkgroepen
<i>Frequentie</i>	Nog te bepalen.

5.3.5 Werkgroepen

Zie beschrijvingen in H4. De trekkers van de werkgroepen staan aan de lat voor de op te leveren deelproducten, zij werken deze uit met de werkgroepleden.

5.3.6 Rol RSO

Vanuit het Regionaal Secretarissen Overleg (RSO) is gemeentesecretaris Krimpenerwaard als ambtelijk opdrachtgever toegevoegd aan het RES programma. De collega's vanuit het RSO dragen bij door voldoende capaciteit en middelen beschikbaar te stellen.

6. Middelen

In dit hoofdstuk wordt beschreven welke middelen er worden vrijgemaakt voor het proces om te komen tot een RES. Onder middelen wordt zowel financiële bijdrage als bijdrage qua capaciteit verstaan.

6.1 Financiering

Nationale middelen

Het Rijk stelt voor een periode van drie jaar middelen beschikbaar voor de ondersteuning van het RES-proces in de regio. Dit is zo opgenomen in het Klimaatakkoord. Het is de bedoeling dat de regio's deze middelen doelgericht inzetten voor de definiëring van hun RES. De besluitvorming over de besteding van de middelen vindt in de regio plaats. De middelen geven de regio's een financiële basis om samen met verschillende partners in de regio te werken aan de Concept-RES en RES 1.0. Deze middelen zijn verdeeld over de 30 regio's op basis van een aantal criteria: aantal deelnemende overheden, landoppervlak en inwoners, met een maximum bedrag per regio.

In de septembercirculaire 2019 zijn de middelen via een decentralisatie uitkering beschikbaar gesteld, voor de periode 2019-2021. De gemeente Krimpenerwaard beheert dit budget van € 791.380 van de Regionale Energietransitie Midden-Holland (RES-MH) en mag hier een bedrag van € 10.000 voor in rekening brengen tot aan de concept-RES.

Provinciale, regionale en lokale middelen

Door de provinciale, regionale en lokale partners zijn nog geen middelen ter beschikking gesteld.

6.2 Capaciteit

Onderstaande partners hebben capaciteit (FTE) beschikbaar gesteld. Mocht externe inhuur nodig blijken, dan wordt dat eerst aan het RSO voorgelegd.

Gemeenten

Gezamenlijk wordt personele capaciteit beschikbaar gesteld. Afgesproken is dat uren niet in beeld worden gebracht en onderling verrekend; iedere gemeente levert inzet en prioriteert zo nodig intern uren van medewerkers zodat daadwerkelijk inzet kan worden geleverd. Uitgangspunt daarbij is dat de medewerkers te allen tijde voldoende tijd kunnen besteden aan de RES.

ODMH

De gemeenten hebben uren ingekocht bij ODMH en 335 uur beschikbaar gesteld voor de Concept-RES tot eind 2019.

Provincie Zuid-Holland

De provincie stelt capaciteit beschikbaar voor deelname aan de Stuurgroep RES en de werkgroepen.

Hoogheemraadschappen

De hoogheemraadschappen stellen capaciteit beschikbaar voor deelname aan de Stuurgroep RES en de werkgroepen.

Netbeheerders

De netbeheerders stellen capaciteit beschikbaar voor deelname aan de Stuurgroep RES en de werkgroepen.

7. Risico's en beheersmaatregelen

De totstandkoming van de RES is vanwege die we eerder benoemde onzekerheden, een spannende opgave. Een opgave die niet zonder risico's is. Dit hoofdstuk vormt een eerste inventarisatie van de risico's en mogelijke beheersmaatregelen. Het is de taak van de programamanager deze risico's te managen en waar nodig bestuurlijk en/of ambtelijk te agenderen. In onderstaand overzicht zijn de risico's gecategoriseerd naar diverse soorten risico's.

7.1 Politiek bestuurlijk

P1: Het klimaatakkoord wordt niet ondertekend of wordt later ondertekend.

→ *De planning wordt aangepast*

P2: Er wordt geen overeenstemming bereikt om de Concept-RES echt regionaal te maken.

→ *Extra bestuurlijk overleg of een mediator*

P3: De bestuurlijke tafel, dan wel de stuurgroep RES dan wel colleges van B&W, GS, DB stemmen niet in met het PvA Concept-RES Midden Holland.

→ *Het plan van aanpak wordt aangepast*

P4: De stuurgroep RES, dan wel colleges van B&W, GS, DB en/of de gemeenteraden, Provinciale Staten en de besturen van de hoogheemraadschappen stemmen niet (allemaal) in met de Concept-RES.

→ *Extra bestuurlijk overleg binnen de regio en binnen de provincie, om het alsnog eens te worden, overleg binnen de nationale stuurgroep RES*

7.2 Resultaat

R1: De RES'en tellen (landelijk) niet op tot 35 TWh grootschalig hernieuwbaar op land.

→ *Extra bestuurlijk overleg binnen de regio en binnen de provincie, om het alsnog eens te worden, overleg binnen de nationale stuurgroep RES*

R2: RES-regio overstijgende infrastructuurproblemen.

→ *Extra bestuurlijk overleg binnen de provincie, om het alsnog eens te worden, overleg binnen de nationale stuurgroep RES.*

R3: Een overheid wil niet meer deelnemen aan RES-vorming of verankering in het omgevingsbeleid.

→ *Extra bestuurlijk overleg binnen de regio en binnen de provincie, om het alsnog eens te worden, overleg binnen de nationale stuurgroep RES.*

R4: De RES komt niet tot uitvoering.

→ *Extra bestuurlijk overleg binnen de regio en binnen de provincie, om het alsnog eens te worden, overleg binnen de nationale stuurgroep RES.*

R5: Planningsafspraken uit tafels elektriciteit of gebouwde omgeving kunnen niet gehaald worden.

→ *Extra bestuurlijk overleg binnen de regio en binnen de provincie, om het alsnog eens te worden, overleg binnen de nationale stuurgroep RES.*

7.3 Maatschappelijk

M1: Ondanks een intensief communicatie en participatietraject blijkt bij de besluitvorming dat er onvoldoende draagvlak is bij de maatschappelijke organisaties en/of de inwoners.

→ *De besluitvorming wordt uitgesteld of er wordt afgesproken dat de participatie in het vervolgtraject RES 1.0 geïntensiveerd wordt.*

7.4 Capaciteit

C1: Er is onvoldoende capaciteit bij de technische adviesbureaus om de opdrachten uit te kunnen voeren.

→ *Er worden minder onderzoeken gedaan, de Concept-RES wordt globaler en/of de onderzoeken worden in de volgende fase gedaan.*

7.5 Financiën

F1: De kosten voor technische adviezen vallen hoger uit dan voorzien.

→ *Er worden minder onderzoeken gedaan of ze worden globaler gedaan of ze worden uitgesteld.*

F2: De financiële middelen komen te laat beschikbaar waardoor er een liquiditeitsprobleem ontstaat.

→ *De werkzaamheden worden opgeschort.*

7.6 Planning

P1: Een of meer van de werkgroepen halen de planning niet.

→ *Er wordt een gedetailleerde planning gemaakt, gedurende het proces wordt voortdurend gemonitord.*

P2: Er is onvoldoende capaciteit bij de adviesbureaus waardoor zij niet op tijd kunnen leveren.

→ *De onderzoeken worden uitgesteld.*

Bijlagen

Bijlage 1: (Inter)nationale kaders

Internationaal - EU2020 (2010)

In 2010 zijn op Europees niveau afspraken gemaakt over energietransitie. Met haar een tien-jarenplan beoogd de EU slimme, duurzame en inclusieve groei te realiseren. Ten aanzien van milieu hebben de EU-landen zich gecommitteerd om de zogenaamde 20/20/20 doelstelling te behalen in 2020.

- ➔ 20% minder uitstoot van broeikasgassen (t.o.v. 1990)
- ➔ 20% van de energie uit duurzame energiebronnen winnen
- ➔ 20% meer energie-efficiëntie realiseren

Nationaal - Nationale Energieakkoord (2013)

Deze EU2020-ambitie is in Nederland vertaald naar een nationaal energieakkoord: het 'Energieakkoord voor duurzame groei'. Dit akkoord is in 2013 door ruim 40 organisaties, waaronder de Rijksoverheid, VNG en IPO, ondertekend. De ondertekenaars spannen zich in – zonder harde afspraken op resultaten en effecten – om de vier doelen uit het Nationaal Energieakkoord (NEA) te behalen.

- ➔ Besparing van het finale energieverbruik met gemiddeld 1,5 procent per jaar
- ➔ 100 PJ aan besparing in het finale energieverbruik van Nederland per 2020
- ➔ Toename van het aandeel hernieuwbare energieopwekking naar 14 procent in 2020
- ➔ Stijging van het aandeel hernieuwbare energieopwekking naar 16 procent in 2023

Internationaal - Akkoord van Parijs (2015)

In 2015 volgde uit de internationale klimaatconferentie in Parijs het 'Akkoord van Parijs'. Een akkoord dat door 195 landen is ondertekend. Ook Nederland ondertekende dat akkoord en stemde daarmee in de opwarming van de aarde beperken tot ruim onder 2 graden Celsius, met een duidelijk zicht op 1,5 graden Celsius. De ondertekenaars willen wereldwijd in 2030 bijna de helft (49%) minder broeikasgassen uitstoten dan in 1990. Elk land dient eigen, nationale maatregelen te nemen om het wereldwijd afgesproken doel te halen.

- ➔ Opwarming van de aarde beperken tot onder de 2 graden Celsius

Nationaal - Klimaatwet (2019)

De ambities uit het regeerakkoord van het kabinet Rutte III zijn vastgelegd als doelen in de Klimaatwet, welke op 28 mei 2019 door de Eerste Kamer is aangenomen. De doelstellingen hebben betrekking op het verminderen van de broeikasgasuitstoot en het verduurzamen van de elektriciteitsproductie.

- ➔ Broeikasgasuitstoot met 49% reduceren in 2030 (t.o.v. 1990)
- ➔ 95% reductie van de uitstoot van broeikasgas in 2050 (t.o.v. 1990)
- ➔ Alle elektriciteitsproductie geheel duurzaam in 2050

Nationaal - Klimaatakkoord (2019)

Op 28 juni 2019 heeft het kabinet Rutte III het Klimaatakkoord gepresenteerd. Het is een overeenkomst tussen veel organisaties en bedrijven in Nederland om de opwarming van de aarde tegen te gaan. Het doel van de honderden maatregelen is om de uitstoot van broeikasgassen tegen te gaan. Naar verwachting wordt het akkoord in oktober of november 2019 door de betrokken partijen ondertekend.

- ➔ CO₂-uitstoot met 49% reduceren in 2030 (t.o.v. 1990)

Nationaal - Nationaal Programma Regionale Energiestrategieën (2019)

Met de RES gaan veel nationale afspraken uit het Klimaatakkoord in de praktijk worden gebracht (zie ook paragraaf 1.2). Dit gebeurt in een landsdekkend programma van 30 regio's: het Nationaal Programma Regionale Energiestrategieën (NPRES).

- ➔ Zorgvuldige ruimtelijke inpassing van hernieuwbare energieopwekking, warmte(rest)bronnen en bijbehorende infrastructuur in de 30 Nederlandse regio's, die ieder aan een deel van de nationale (Klimaatakkoord) opgave invulling geven

Bijlage 2: Lokale ambities en doelen

De betrokken overheden hebben al diverse stappen gezet om vaart te maken met de verduurzamingsopgave en de energie- en warmtetransitie. De ambities en doelen van de overheden kunnen worden meegenomen in het proces naar de concept-RES en de RES1.0.

In de eerste tabel worden de doelen en de ambities van de betrokken overheden voor de energietransitie (in relatie tot de RES) beschreven. In de tweede tabel de kwantitatieve doelen van de betrokken overheden (in relatie tot de RES).

Doelen en ambities energietransitie (i.r.t. RES)

Stakeholder	(Beleids)doelen energietransitie	Ambities energietransitie
<u>Provincie Zuid-Holland</u>	Coalitieakkoord: Samenwerken aan Zuid-Holland - Schone energie voor iedereen Door: - Besparing stimuleren - Inzet alternatieve energiebronnen mogelijk maken - Innovaties stimuleren Inzet: - Ondersteunen gemeenten om energieneutraal te worden - Gebouwde omgeving: inzetten op energieneutrale nieuwbouw - Inzet op warmtenetten: die restwarmte combineren met aardwarmte en andere duurzame warmtebronnen - stimuleren de industrie te vergroenen zodat ook restwarmte een duurzame herkomst heeft. - Samenwerken aan de energiestrategie in 7 regio's en daarbij de bovenregionale optimalisatie en de samenhang van de maatregelen in het oog houden. In de energiemix heeft windenergie de laatste voorkeur. Dat heeft te maken met de ambities om waardevolle landschappen te beschermen. Zuid-Holland is een drukbevolkte provincie met weinig open ruimte. Naast wind- en zonnenergie	Ambitie voor de RES - Een ambitie en aanpak voor besparen op de elektriciteits- en warmtevraag. - Het zoveel mogelijk toepassen van beschikbare duurzame restwarmte, aardwarmte en aquathermie. - Het zoveel mogelijk opwekken van elektriciteit met zon-PV op daken, gevels, bedrijventerreinen en bedrijfspanden. - Invulling geven aan lokaal eigenaarschap. - Toepassen van ruimtelijke ontwerpprincipes, zoals meervoudig ruimte gebruik en het behouden en zo mogelijk creëren van ruimtelijke kwaliteit. - Het proces van de RES goed verbinden met het proces van het gemeentelijk en provinciaal omgevingsbeleid.

	zetten verstedelijking en oprukkende bedrijvigheid ook druk op het open landschap. Er komt een plaatsingsvisie voor windmolens en gaan daarmee het omgevingsbeleid aanpassen. Daarbij ligt de voorkeur bij: lijnopstellingen langs infrastructuur en grote open wateren en niet bij windturbines in: Groene Hart, Hoeksche Waard, Midden-Delfland en natuurgebieden.	
<u>Hoogheemraadschappen</u>	• Energie-efficiency in eigen bedrijfsvoering • Meer eigen opwek (zon/wind/biogas) op eigen terrein • Inzet van aquathermie (TEO en TEA) • Ter beschikking stellen van assets mits waterbeheer het toelaat (waterkwaliteit/kwantiteit – waterveiligheid)	• HHSK: energieneutraal 2025 • HHR: energieneutraal 2025 • HdSR: energieneutraal 2030 • (convenant: Energieneutrale, klimaatneutrale en bijna fossiele energie vrije regio in 2050)
<u>Gemeente Bodegraven-Reeuwijk</u>	• Thema benoemd in collegeakkoord • Regionaal convenant ondertekend • Energie-ambities geformuleerd • Routekaart Klimaatneutraal Bodegraven-Reeuwijk 2035 opgesteld • Actieplan 2017-2021 opgesteld • Organiseerde wind en zon participatie avonden • Inspanningen gericht op verduurzaming eigen gebouwen	• Klimaatneutrale gemeente in 2035 • (convenant: Energieneutrale, klimaatneutrale en bijna fossiele energie vrije regio in 2050)
<u>Gemeente Gouda</u>	• Thema benoemd in collegeakkoord • Regionaal convenant ondertekend • Energie-ambities geformuleerd • programmaplan opgesteld • Organiseert energie-gesprekstafels • Inspanningen gericht op verduurzamen eigen gebouwen	• Aardgasvrije gemeente in 2040 • CO2-neutrale gemeente in 2040 • eerste woonbuurt aardgasvrij in 2025 • 30% energiebesparing in 2050 • Stimuleren duurzame gebouwde omgeving • (convenant: Energieneutrale, klimaatneutrale en bijna fossiele energie vrije regio in 2050)

<u>Gemeente Krimpenervaard</u>	• Thema benoemd in coalitieakkoord en collegeprogramma • Regionaal convenant ondertekend • Energie-ambities geformuleerd • Programmaplan vastgesteld met diverse energietransitie-projecten • Organiseert stakeholder/informatie/participatie bijeenkomsten • Organiseert jaarlijks wijkaanpakken gericht op energiebesparing en aardgasvrij • Inspanningen gericht op verduurzamen eigen gebouwen • Intentieverklaring ondertekend voor onderzoek eerste aardgasvrije wijk	• Reductie CO2-uitstoot van samenleving • Reductie CO2-uitstoot van eigen gebouwen • CO2-neutrale gemeentelijke organisaties in 2040 • Aardgasvrije gemeente in 2050 • (convenant: Energieneutrale, klimaatneutrale en bijna fossiele energie vrije regio in 2050)
<u>Gemeente Waddinxveen</u>	• Thema benoemd in coalitieakkoord • Regionaal convenant ondertekend • Vastgestelde duurzaamheidsvisie 2025 met 2-jaarlijkse uitvoeringsplannen • Energie-ambities geformuleerd • Interactieve energiespellen gespeeld met stakeholders • Inspanningen gericht op verduurzamen eigen gebouwen • Inspanningen om te komen tot een Transitievisie Warmte	• CO2-neutrale gemeente in 2025 • 25% duurzame energie opwek in 2025 • Stimuleren duurzaam bouwen • 1-3 Wijkuitvoeringsplannen voortvloeiend uit de Transitievisie Warmte 2030. • Inzetten voor realisatie van een warmtenet • Stimuleren duurzaam ondernemen • Stimuleren duurzame inkoop • Reductie CO2-uitstoot wegverkeer • (convenant: Energieneutrale, klimaatneutrale en bijna fossiele energie vrije regio in 2050)
<u>Gemeente Zuidplas</u>	• Thema benoemd in coalitieakkoord: hierin wordt vermeld dat windmolens in deze gemeente niet wenselijk zijn • Regionaal convenant ondertekend • Energie-ambities geformuleerd • Uitvoeringsprogramma opgesteld • Organiseert energie-gesprekstafels • Inspanningen gericht op verduurzamen eigen gebouwen	• Energieneutrale gemeente in 2050 • Stimuleren verduurzamen huurwoningen • Stimuleren duurzame inkoop • Stimuleren uitwisseling energie tussen glastuinbouw en woningen • Inzetten voor realisatie van een warmtenet • (convenant: Energieneutrale, klimaatneutrale en bijna fossiele energie vrije regio in 2050)

Kwantitatieve doelen (i.r.t. de RES)

Stakeholder	Kwantitatieve doelen energietransitie (i.r.t. RES)
Provincie Zuid-Holland	<i>Opwek</i> • 735,5 MW windenergie op land opwek in 2023 • 1,5 PJ zonne-energie in 2020
Hoogheemraadschappen	<i>Ergeneutraliteit: 100% in 2025</i> <i>Energiebesparing</i> • 2% Energie-Efficiency per jaar <i>Opwek</i> • TEA awzi Kralingseveer (11MW)

	• TEA awzi Utrecht (24 MW) • TEO gemaal Katwijk • Realisatie zonneparken • Realisatie slibvergisting gehele gebied HHR • Vergisten berm- en slootmaaisel • Wind op eigen assets
Gemeente Bodegraven-Reeuwijk	<i>Energiebesparing</i> • 1,5% energiebesparing bij woningen per jaar, oplopend tot 355 TJ in 2022 <i>Opwek</i> • 50.000 zonnepanelen op woningen in 2022 • 150.000 zonnepanelen op bedrijfsdaken in 2022 <i>Mobiliteit</i> • Stimuleren aanleg laadpalen
Gemeente Gouda	<i>Energiebesparing</i> • 20% energiebesparing gemeentelijke organisatie tot 2020 en 1,5% energiebesparing per jaar gemeentebreed <i>Opwek</i> • 10% duurzame opwek in 2020
Gemeente Krimpenerwaard	<i>Energiebesparing: vermindering CO2-uitstoot</i> • Tot en met 2022: 2.000 hectare buitengebied voorzien van maatregelen tegen bodemdaling (=CO2-reductie) • 15% minder CO2-uitstoot in samenleving t.o.v. 2015 • 20% minder CO2-uitstoot bij sporthallen, gemeentekantoren en -werven en in 2022 t.o.v. 2018 <i>Opwek</i> • In 2022 toename 0,02 PJ duurzame opwek t.o.v. 2018 <i>Mobiliteit</i> • Laadpalenbeleid
Gemeente Waddinxveen	<i>Energiebesparing</i> • Een besparing van het finale energieverbruik met gemiddeld 1,5% per jaar <i>Opwek</i> • 25% duurzame energie opwek in 2025 (ongeveer 920 TJ) <i>Mobiliteit</i> • In 2025 is de CO2-uitstoot veroorzaakt door wegverkeer verminderd met 30% ten opzichte van 2013 (excl. Uitstoot wegverkeer snelwegen)
Gemeente Zuidplas	<i>Energiebesparing</i> • 1092,92 TJ besparing in 2025 (lokale doorvertaling van convenant 2025) <i>Opwek</i> • 1371,59 TJ duurzame opwek in 2025 (lokale doorvertaling van convenant 2025)